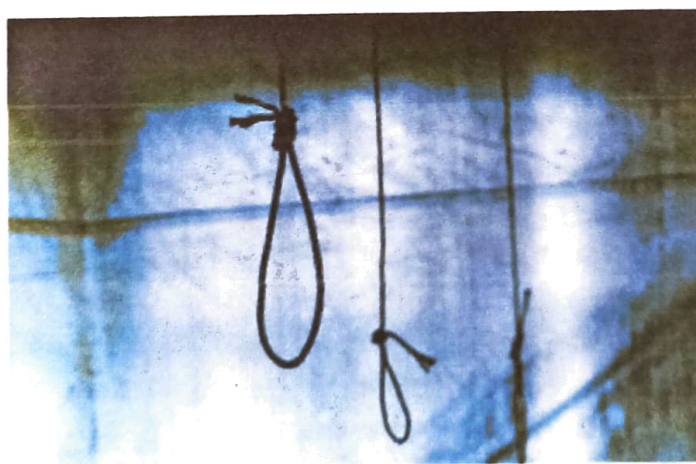

№54 Т.Сарыков орто мектеби

Суициддин алдын алуу

Суициддин алдын алуу

Сабактын максаты:

1. Билим беруучулук Суицид деген эмне, анын келип чыгышы жана аны болтурбоого боло тургандыгы тууралуу маалымат алуу
2. Онуктуруучулук Суицидди алдын алууга жана озунун ата-энеге, мугалимге, досторуна созсуз керек экендигин сезуу менен ой жугуртуусун калыптандыруу.
3. Тарбия беруучулук Мындай иштерге барбоо жана сабырдуу болуу, эч качан озунун башкалардан кем сезбей журууго уйронуу жана улууларды уга билууго тарбиялануу.

Сабактын жабдылышы :

Видео слайддар, суицидге тиешелуу тусту суротор.

Сабактын журушу: уюштуруу

Кыргызстанда жыл сайын үрөй учурган өз жанына өзү кол салган учурлар көп эле катталат. Акыркы мезгилде өзгөчө мектеп жашындагы өспүрүмдөрдүн арасында суицид фактылар көп кездешип жаткандыгын адистер белгилешет. Расмий статистика боюнча дүйнө жүзүндө 12-17 жашка чейинки өспүрүмдөрдүн 14%ы өз жандарын кыйышат. Ал эми бул көрсөткүч Кыргызстанда деле кубанаарлык эмес. Жыл сайын өлкөдө суицидге баргандардын саны жүздөн ашат. Жанынан ашкандардын көбү 15 жаштан 29 жашка чейинкилер.

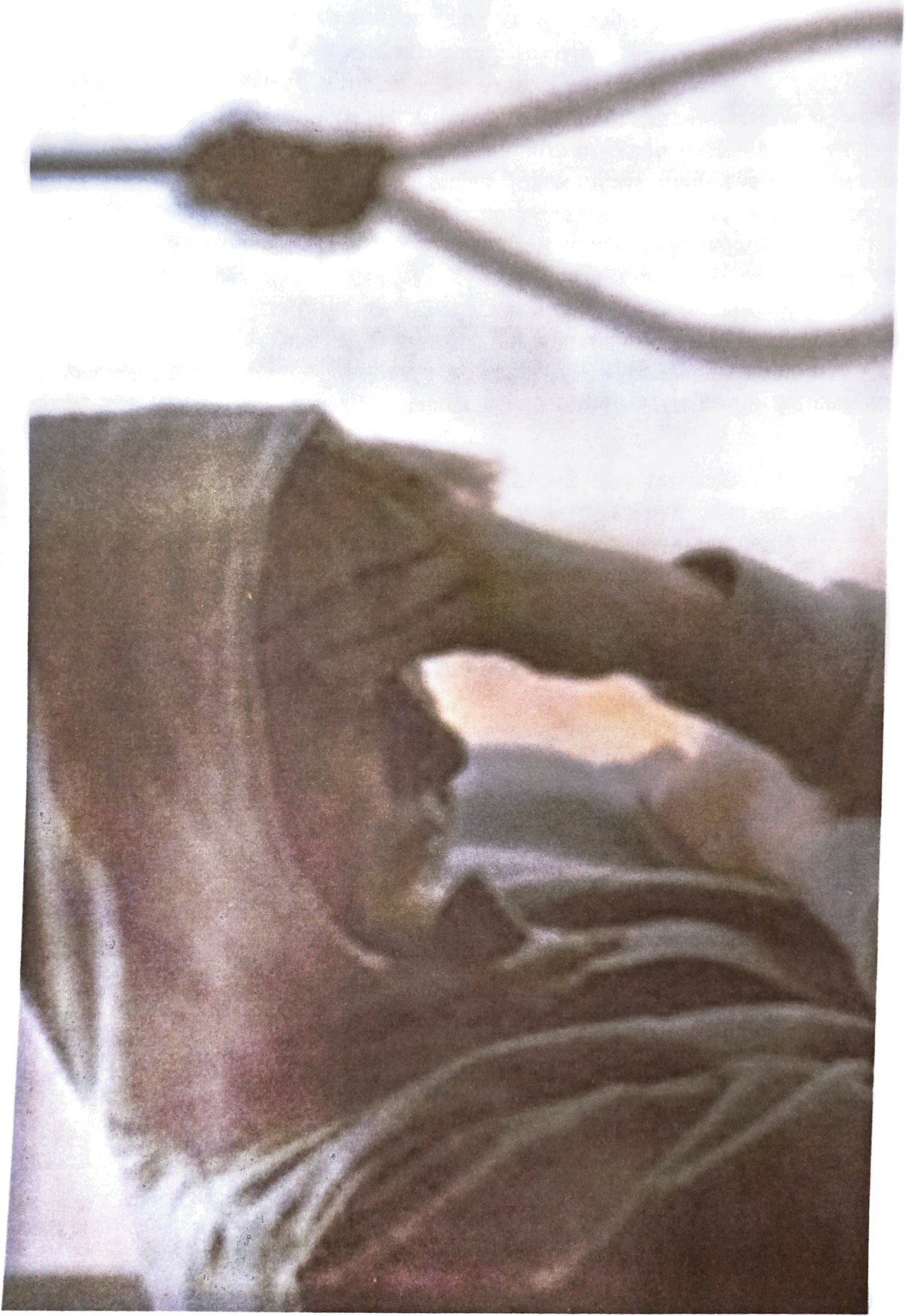
“Окуучулардын мектеп, үй бүлө менен мамилеси татаалдашып баратканы алдын алуу үчүн мамлекеттик органдар тарабынан тиешелүү көңүл бурулбай келет. Алардын маселеси жеринде чечилбей көмүскөдө калгандыктан балдар өлүмүнө алып келүүдө. Бул үчүн мектептерде түшүндүрүү иштерин жүргүзүү күчөтүү керек. Мындай учурларда өз маселелери менен балдарды жалгыз калтырбоо үчүн балдар психологдорун тартышуубуз керек”

“ Баланын өз эркин тандоодо ата-энеси өз пикирин айткан учурда баласы тарабынан пикир келишпестиктер чыккан көрүнүштөр бар. Мындай учурда баланын жан дүйнөсүнө үңүлүп, эч ким карабагандыктан аны жакын адамдары да билишпейт. Миграциялык көрүнүштөн улам көп балалуу ата-энелердин балдары атасыз, энесиз тарбия көрүп, жакын туугандарынын жанында чоңоюп жатпайбы. Мына ушул толук кандуу үй-бүлөнүн жоктугу дагы баланы жалгызсыратат. Бала олуттуу маселени кимге айтаарын билбейт. Дагы бир маселе айрым жубайлар ажырашып, балдары атанын камкордугу жок өсүп жатат. Толук эмес үй-бүлөдө тарбияланган балдар көбөйдү. Балдар арасында уруп сабоо, тоноо, кемсинтүү фактылары күчөдү. Бул мезгилде балага психологиялык жактан абдан эле оор болот. Мына жакында эле бир мугалим

окуучуну катуу урушуп койсо, ал өз жанын кыйып салбадыбы. Бул жерде мугалим менен окуучунун ортосундагы мамиленин жоктугу. Мугалим деген билимге дасыккан, балдардын жан дүйнөсүн түшүнгөн мыкты педагог болушу керек. Анткени өспүрүм курак балага абдан аяр мамиле жасап, ага жакшылап көңүл буруу зарыл”

СУИЦИД ЖЕ ОЗ ОМУРУН КЫЮУ!

Өзүнүн өмүрүн кыюу же суицид маселеси адам баласы жаралгандан бери эле бар. Акыл эстүү адамдардын бул жашоодо өз өмүрлөрүн өз каалоолору менен кыюусу азыр жаңылык деле эмес жана анын себептери өсүп гана олтурат. Сөз адамдын өмүрү тууралуу болуп жаткандан кийин, бул маселе дайыма эң олуттуу боюнча калмакчы. Ал баардык мамлекеттерде бар болгон жана болуп турат. Мисалы, Шведдердин суициддерди изилдөө борбору 15 жаштан баштап 19 жашка чейинки курактагы өспүрүмдөрдүн өзүнүн өмүрүн кыйгандардын саны Россияда биринчи оорунда турарын белгилешет. Суицид Кыргызстанда Бизде да бул маселе олуттуу. Өзгөчө өтө эле жаш периштедей күнөөсү жок балдардын, секелек кыздардын өмүрлөрүн өздөрү кыйып жаткандары абдан жүрөктү оорутат. Өспүрүмдөрдүн өзүлөрүнүн өмүрүн кыюулары Жаш өспүрүмдөрдүн өзүлөрүнүн өмүрлөрүн кыюусуна жакырчылык, үй бүлөсү, тең туштары менен болгон начар мамиле, зордук-зомбулук, айыкпас оорулар, мазактоолор себеп. Көпчүлүк учурда гомосексуал жаш өспүрүмдөр төрт эсе көп өзүлөрүнүн өмүрүн кыйышат. Коргоо факторлору Өспүрүмдөрдүн суициддерин азайтуу үчүн атайын коргоо факторлору бар. Алар адамдык сапаттарды баалоо, өзгөчө үй-бүлө менен достордун арасындагы байланыш кандай маанилүү, жашоодо татыктуу болгонго үйрөтөт. Балдардын эрте психологиясынын бузулушун өз убагында дарылоо суицидди алдын алуудагы стратегиянын эң негизги бөлүгү. Андан сырткары психологиялык жардамдарды көрсөтүү керек. Өзүн өзү өлтүрүүнүн жолдору Адамдын өзүнүн өмүрүн кыюунун жолдору өтө эле көп: • Асынуу • Мууну • Уулануу. Күчтүү уулар бир нече секунддан кийин таасирин берет, кээ бирлери 2-3 күндөн кийин, химикаттын түрүнө жараша болот. • Кабаттан, тоодон, бийик жерден, көпүрөдөн, учактан же жана башка жерлерден өзүн таштап жиберүү же секирүү • Куралдарды колдонуу • Өзүн өрттөп жиберүү • Кан тамырларын кесип салуу, өзүн поезд же машинаны алдына таштоо.

Өспүрүмдөрдүн өзүлөрүнүн өмүрүн кыюулары Жаш өспүрүмдөрдүн өзүлөрүнүн өмүрлөрүн кыюусуна жакырчылык, үй бүлөсү, тең туштары менен болгон начар мамиле, зордук-зомбулук, айыкпас оорулар, мазактоолор себеп. Көпчүлүк учурда гомосексуал жаш өспүрүмдөр төрт эсе көп өзүлөрүнүн өмүрүн кыйышат. Коргоо факторлору Өспүрүмдөрдүн суициддерин азайтуу үчүн атайын коргоо факторлору бар. Алар адамдык сапаттарды баалоо, өзгөчө үй-бүлө менен достордун арасындагы байланыш кандай маанилүү, жашоодо татыктуу болгонго үйрөтөт. Балдардын эрте психологиясынын бузулушун өз убагында дарылоо суицидди алдын алуудагы стратегиянын эң негизги бөлүгү. Андан сырткары психологиялык жардамдарды көрсөтүү керек. Өзүн өзү өлтүрүүнүн жолдору Адамдын өзүнүн өмүрүн кыюунун жолдору өтө эле көп:

- Асынуу
- Мууну
- Уулануу. Күчтүү уулар бир нече секунддан кийин таасирин берет, кээ бирлери 2-3 күндөн кийин, химикаттын түрүнө жараша болот.
- Кабаттан, тоодон, бийик жерден, көпүрөдөн, учактан же жана башка жерлерден өзүн таштап жиберүү же секирүү
- Куралдарды колдонуу
- Өзүн өрттөп жиберүү
- Кан тамырларын кесип салуу, өзүн поезд же машинаны алдына таштоо.

Оз жанын кыйган оспурумдордун ар бир 5чи бсы кат жазып кетишет, кобу асынып жандарын кыйышат, бийиктиктен бойлорун таштап, тамырларын кесип ийгендери да бар. Суицидке уй-булолук кырдаал, ошондой эле тышкы факторлорда себеп болот. Суицидке жакын адамдардын 80-85% психикалык жактан оорулуу деп айткан туура эмес. Оспурумдор арасында оз жанын кыйгандарга ар кандай психикалык жана турмуштук оор кырдаалдар туртку болуп келгени белгилуу. Алсак толук эмес уй-булор, толук болсо дагы ата-эненин чыр чатагы, мектепеги рекетчилшик, колунда бар адамдардын балдарынын жашоосуна озунтурмушун салыштыруу ондуу дагы коптогон себептер туртку болуп, ар кандай стресстерге кабылган жаш оспурумдор, оздоруно кол салаган учурлар окулдурот.

Оз жанын кыйгандарды, алардын себептрин бир нече топка болсок болот.

1-топ, социалдык себептер жакырчылык, жетишпегендик, ата-эне мээримине толук ээ болбогондук, жылуу соз укпай, тиешелуу конул болунбой, озу менен озу чонойгондук.

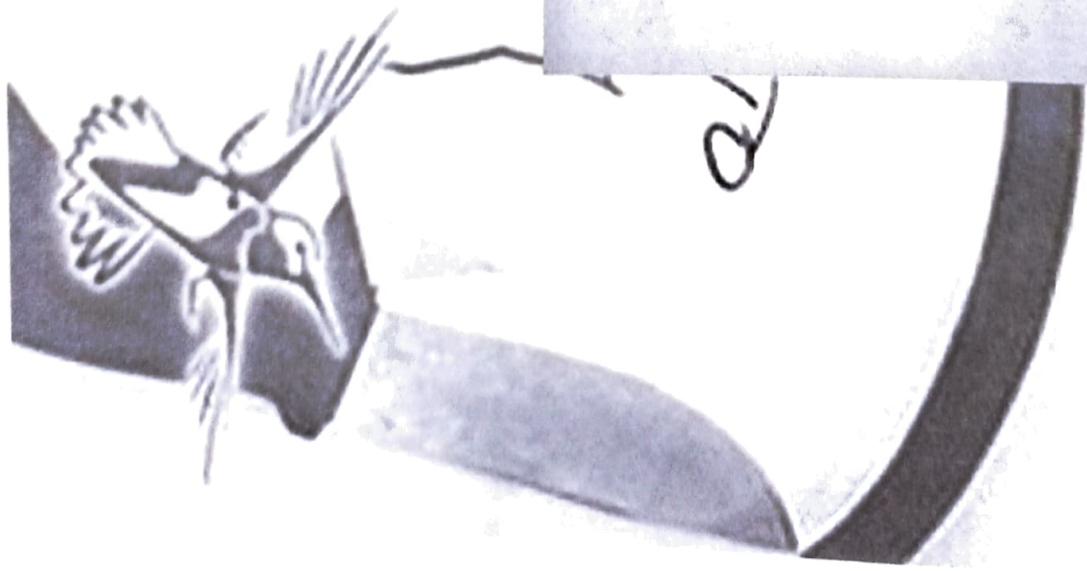
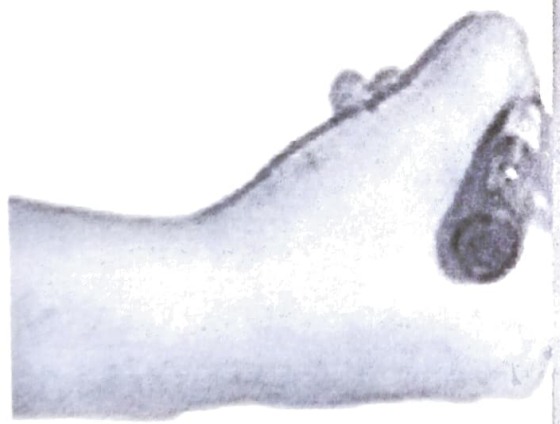
2-топ, психологиялык себептер, психологиялык трамба, зоомбулук, куугундукка учуроо, жалгыздык

3-топ, психопатологиялык себептер, генетикалык жактан суицидке жакын болуу, соматикалык жана психикалык оорулар.

*ага уй-булолук оор абал, шарттар толук эмес уй булоо, жетишпегендик, кичинекей кезинде балдар психологиялык зомбулукка учураганы зоордуктого жана кыйноого кабылуусу.

Мен
мамулар
Келбелім

№54 Т. Сарықов орто мектебі.

Тарбиялық сабақ.

Тема: Мектеп

РЕКЕТИНЕ ЖОЛ ЖОК.

Мугалим: Жакшыбаева Ч

19.02.2021 м.

Тема : Мектеп рекети – жанын коомчулук койной

Сабактын максаты :

1. Алгачкы жана мектеп рекетинин боюнча жаны маалымат алышат
2. Рекетинин авы жакшылыкка алып келбестиги билишет
3. Рекетиник жаман адат экенин ушунун , алгачкы болууда аракет кылынат
4. Окуучулар бир-биринин оюн угушун , талкуулашат

Сабактын жабдылышы :

интернет булактары , слайддар , проектор

Сабактын жүрүшү : уюштуруу

Алгачкы бол салым айтам дайыма.

Улуу кичүү, кары жашы баарына.

Эстүү экен кимдин уулу, кызы.

Ээ болосун өзүн дагы алкышка - деген ыр менен сабактыбызды баштайбыз.

Мектеп рекетинин эмнеден келип чыгат?
Буга эки себеп бар. Биринчи себеп бул – начар жашаган үй-бүлөнүн балдары. Бирдигин эле кызыктыргандай ар кандай буюмдардын күчтүү РК кызматкерлери тарабынан жасалган жарнамалар бул балдарды да кызыктырат. жана ал буюмдарды ата-энеси эч качан алып бербесине көздөрү жетет. Андай буюмдарга жетүү каалоосу андай өспүрүмдөрдү кылымштыгуучука түртүшү мүмкүн. Экинчи себеп бул калктын жакшы жашаган катмарына тийиштүү. Мындай үй-бүлөлөрдө балдары каалагандарын ошол замат алышат. Мындай балдар каалаганына ошол замат жетип жүрүп, ошого көнүп алышат да, күндөрдүн биринде андай кылдары орундабай калса рекет деген атка көнүп калышы ыктымал. Каалоо буюмдарына жөнөкөй буюмдар, мисалы: уюлдук телефон, жаны кийим жана башкалар болот, ошону менен бирге буюмдан башка нерсе да болушу мүмкүн, алар мисал үчүн: өзгөчө өзүңк сапаттар, достук, сүйүү, көңүл жана башкалар. Бул жакшыраак вариантты десек болот, ал эми эң начар варианты бул – жазыксыз бирөөнү кылноо, көмөнүү же шылдың кылуу мүмкүндүгү. Каалаган кылдарына жетүү максатында мындай балдар “достук” мамилелерин акча-бумо мамилелерине айкылыштырып адат (үйнөгө баргызы сатылат жана сатып алууга болот). 10-15 жаштагы мектеп окуучуларынын арсымдыгы сурмакылоо боюнча, жакшы жашаган үй-бүлөнүн балдары ачык-айкын эле көңүл бурму же жактырууну сатып алгандары айкын болгон. Ал эми начар жашаган үй-бүлөнүн балдары кандайдыр бир жакырчылдык үчүн өзүн сатууга (мисалы: кичиыр бирөө экинчисинин үй-тешинирмасын текерип, кичиыр бирөө башкасын суука же башка буюмдарын которуп, ошондой эле өзүнүн эч качан катышууга калгосу

жок кандайдыр бир окуяларга аралашыпты мүмкүн. Жакшы кызмат үчүн жакшы үй-бүлөөнүн багдары же кызматчы бадалап күчтүүрөөк келген бада же окуучу жагында чогу жүрүп, дискотекага барып, оз тегеретине киргизип, “авторитети” менен болушутко мүмкүндүк берет. Начар үй-бүлөөнүн багасына же күчү азыраак бадага мындай достуктун коркунучу, ал бада эки жүздүү болдуңу үйрөнүп, дайыма “жумшалаңы” жүрүп, өзүнүн калыр-баркын жоготуп коет. Ал эми жакшы үй-бүлөөнүн багасынын коркунучу бул: “сен мага – мен сага” көз карашындагы мамилелер көп учурда көңүл калуулар, пренжуүлөр жана таврылычтар ачылып жүрөт. Анткени жакшы үй-бүлөөнүн багасы, анын айланасындагылардын ата болгон мамилелери анын камчыгынын чоңдугунан көз каранды экенин бат эле түшүнөт. Мындай учурда ата-энегерге айтын коюу керек, эгер бада өзүнүн ийгиликтерин ата-энесинин акчадуулугуна көз каранды кылып алса, анда бада өзүнүн жеке максаттарын жоготуп коет. Баганы өзүнүн ийгилигин башка бирөөнүн ийгилигинен ажыратып билүүнү үйрөтүүчү.

Эмнеге мектеп ржөктүңдигинин зордугуна бул же тигил окуучу кабылат?
Себептер ар кандай болушу мүмкүн. Мектеп ржөктүңдигине кабылган окуучу мектепке жакшы кийим кийип келгендиги үчүн, жанына ар кандай кызыктуу буюмдарды алып жүрүөнү үчүн жана экинчи окуучу”ун андайларга жете албастыгына көзү жетип, ал окуучунун жөн гана көрө албастык сезимдеринен биринчиси ржөктүңдигкке кабылат. Бирок көп учурда мындай окуялардан жооп, өзүнө ишеничи аз болгон, айланасындагылар менен жакшы мамиледе болгон окуучулар азан тартышат. Мындай окуучулар классында ошол заматта башкалардан айырмаланып көрүнүп калат. Жана кээ бир классташтары “Эгер сен мага бул же тигил нерсени алып келбесен, сени менен достошпойм же сени сабайм”, деген сөздөрдү айтуу каалоосун ичине кармап албайт. Мындай учурда бада жалгыз калбоо максатында, суроо-талаптарды аткарууну туура корот. Өз айланасында “кысымга” көп дуушар болуучу окуучулардын тайгасына жооп, өзүнө ишеничи аз, санаалуу жана дайыма өзүн козюмөл, өз жүрөн окуучулар экенин психологдор далилдешкен. Ошондой эле кээ бир багдарды ата-энелери “Таш менен урса, аш менен ур” деген принципте тарбияланган. Мындай тарбия көргөн бада өзүнүн “мен” дегенин сыртка чыгара албай, кордук, кемсинтүүлөргө жооп кайтара албайт. Ал эми ржөктүңдик, шартка ылайык физикалык күч колдонуу коркунучу менен түздөн-түз байланып, Жана мындай кидымдарга жалгыз турушпук берүү же каршылык көрсөтүү үчүн бадага эбегейсиз кайраттуулук керек. Албетте, баганы мушташууга, зөөкүр болууга үйрөтүүнү керети жок!

Әмгеге

окуучу

же

бага

арызыбайт?

Шартка ытайык, эгер бага же окуучу арызынса, рэкетир ойно кезинде кыйноолор же оң алдуулар менен коркутат. Жана бул кырдаалда баганы карама-каршылыктар санапта батырат: рэкетчилликке баш ийип жүрө бөрөсөмби же ата-эмеге, мугалимге айгсамбы? деп. Бирок көп учурда бага коркудуучу, күнөөдүү болду жана калгандыр бир "кара тешикке" кирип кетээрин ойлон, баарыбыр жаш маффиозияларты баш ийүүсүн улапта берет.

Рэкетчилликке кабылган баганын башынан откоргон окуяларды жекени көтөрүң, кайра мүрүңкү абалына келүү үчүн эмне кылду керек? Батаны уят-сыйыт, коркунууч жана күнөө сезимдерин унутпоого үйрөтүү абзел. Антпесе, кийинчирээк бойго жеткен кезинде алдай бага отой же рэкетирдин же рэкетирдин курмандыгына кабылган адамдын ролунда болуп калышы мүмкүн. Башкача айтканда, бага өз башынан откоргон окуясын айтып түшүндүрүүгө мүмкүндүгү болуусу зарыл, жана эч ким ага "болду! ал бүткөн иш" – деп айтынашы керек. Кандай болсо да, баганын башынан откон окуя анын эсинде көнкө чейин сакталат эмесби. Адилеттүү жана ачык-айкын сүйлөгөнчү үйрөнгөн сон гана, мындай бага күн сайын өзүнүн мүрүңкү кыйноочуларын оорчулуккөз көзүнө карай алат. Ушундай болгондо гана Сиздин баганыңыз эми жакшы жүргөнүнө Силерде да ишенич жаралат.

Рэкетчилликке кабылган багалардын кээ бир мезгилдүү белгилери:

1. Үйдөтү жүрүш-турушу өзгөрөт: аз сүйлөп, түнт болуп калат.
2. Дайыма ар кандай шылтоолорду айтып мектептен качат: ичкы орун жагат, башкы ооруп алат.
3. Кырдаалдан качып кетүү адаты пайда болот. Башкача айтканда, калдыкпен эртен менен эрте туруп мектепке кетет, бирок мектепке жетпейт. Кечинде үйгө өз убагында келет, мектепке болгон кандайдыр бир окуяларды айтып берет, ал гана эмес үй-ташпырмадарын аткарат. Бирок ал алдай эмес. Эгер ата-энелер баамчыл болбосо, мындай кырдаал абдан көпкө чейин созулду мүмкүн.
4. Чыңоок чыгымдары үчүн акчаны адаттагыдан көбүрөөк сурап, ал гана эмес

кичинекей көп соручулардын таяыптарын канааттандыруу үчүн ата-энеини акчасын ууркашы мүмкүн.

5. Кээ бирөөлөр ички дүйнөсүнө чөлүлүн, мүрүңкү достору менен да кездешпей калат. Кээ бирөөлөр өзүнөн кичүү багаларга адресиндүү жоруктарын корсотто баштайт, анткени зордук-зомбудук, зордук-зомбулукту гана жаратат.

6. Көп учурда окуудун корсоткучтору толмондойт. Коңуз бурдуусу же ыкпачтыгы акыйыл, кичинекей декергүдөп ыйлап жыберет.

7. Жаңа эи бапкы белги бун – баганын денесинде же бетинде кор тактардын, инчиктердин найда болунду; жаңа эл тактардын эине болун найда болгонун бага ачык жаңа байланыштырын айтып бере албайт.